

ПАД ВЕЧНАЙ ЛАГОДАЙ НЯБЁС: ДУХОЎНАЯ ПАЭЗИЯ СОФ'І ШАХ

Соф'я Мікалаеўна Шах нарадзілася 29.11.1947 года ў в. Лясец Калінкавіцкага раёна, але яе дзяцінства і юнацкія гады прайшлі ў гарадскім пасёлку Азарычы, пра якія яна пакіне ўзнёсла-настальгічныя радкі, цыклы вершаў і цэлы вянок вяноў санетаў “Азарычы”. Пасля заканчэння мясцовай сярэдняй школы (1965) вучылася ў Мазырскім педагагічным інстытуце. Атрымаўшы дыплом настаўніка пачатковых класаў, працавала па спецыяльнасці ў школах Нараўлянскага, Калінкавіцкага раёнаў, у Азарыцкай школе-інтэрнаце. У 1980 годзе завочна скончыла дэфекталагічны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута. З гэтага ж году яе жыццё і творчая дзейнасць звязаны са Светлагорскам, дзе яна працавала доўгі час лагапедам, супрацоўнічала з вядомай мясцовай карціннай галерэяй, з'яўлялася членам літаратурнага аб'яднання пры раённай газеце, адным словам, стала адной з найбольш яркіх падвіжніцкіх фігур у культурна-духоўным жыцці Светлагоршчыны, без якой цяжка ўявіць апошнюю. Піша і друкуецца фармальна з 1972 года, але рэгулярна выступае на старонках рэспубліканскай, абласной і мясцовай перыёдыкі з 1983 года (г.зн. чвэрць стагоддзя).

Першы зборнік вершаў выйшаў ў 1989 годзе ў бібліятэцы часопіса “Маладосць” пад назвай “І не пакіне спадзяванне...”. Набольш поўна “традыцыйная” лірыка ў класічным разуменні гэтага паняцця прадстаўлена ў зборніку “Пад высокай лагодай нябёс”, які выйшаў у 1995 годзе ў выдавецтве “Мастацкая літаратура”. У апошні час паэтэса ў асноўным звяртаецца да так званых цвёрдых форм, галоўнай з якіх з'яўляецца санет, пра што больш падрабязна гаворка пойдзе ніжэй.

Паэзія С.Шах - выразна адметная з'ява ў нацыянальным прыгожым пісьменстве, яна вылучаецца не толькі на агульным фоне класічна традыцыйнай жаночай паэзіі, але і ўсёй беларускай літаратуры сваёй выразна падкрэсленай душэўнасцю і духоўнасцю. Аб гэтым яна і заявіла ў адным са сваіх першых твораў з пачатковай кнігі:

Памру з дзіцячаю душою,
пражыўшы многа розных год,
хоць і няпроста мне з такою
між крывадушша і нягод.

Дарослы свет і ёсць дарослы-
ён быццам нейкі і чужы,
і часам жорсткі, часам грозны,
і крутаваты для душы.

Ды перавага немалая
ў яе- такой- заўсёды ёсць:
па-свойму шчасце ўспрымае,
па-свойму бачыць прыгажосць.

І ўжо калі да іншай роднай
душы прывяжацца ў жыцці,
то больш удзячнай, больш пяшчотнай
і больш адданай не знайсці.

Наогул, паэзію Соф’я Мікалаеўна лічыць галоўнай справай жыцця, а таму адносіцца да яе з вялікай павагай, нават п’ятэтам, бо без яе немажліва ўявіць сабе бытавання:

Пачуцці вершамі кіруюць-
іначай і не можа быць.
Яны душу гіпнатызуюць
і прымушаюць гаварыць.

Не дай ім песеннага выйсця-
душа затхнецца і памрэ.
Ёй не пражыць без спеўных высяў,
адухаўленне ў іх бярэ.

Агульны настрой паэзіі Соф’і Шах выразна мажорны. Але лёгкі смутак, журба, падчас нават элементы роспачы прысутнічаюць у паэтычным свеце аўтаркі, яны ў наваколлі, у паветры, ва ўсім- “адкуль такі нязбытны смутак у лісці?”

Тым болей у душы (“прыціхла радасць, узмацніўся жаль”; “адкуль ён у восеньскім суме, такі вось прасветлы спеў?”; “тая ж туга па нязбытным і светлым;” “і зноўку мне журбу маю нічым не заглушыць”). Лёс яе ўжо знітаваўся з жалем, журба існуе, як сонца. Ці не таму паэтэса так моцна любіць восень, бо ў яе суме сівое святло змятае ўсё здрабнелае, аціхлае, непатрэбнае:

Бабіным летам прастора сагрэта,
бабіным летам ахоплены дні,
нібы няхітрым і вечным сакрэтам,
змоваю далечы і вышыні.

Чыстае-чыстае, ціхае неба,
ціхая-ціхая, чыстая даль...
Моўкне будзённая ў нечым патрэба,
запамінаецца стоены жаль.

Яркія клёны, бярозы, таполі-
столькі святла ад самое зямлі,
быццам не восеньскай споўнены долі
чуйныя рэкі, лясы і палі.
Але восень- гэта не проста пара года з яе адметнай прыгажосцю, а
стан душы, калі сум вялікі і асобы паядноўваюцца:

Доля і восень - бы родныя сёстры,
восень і доля - як быццам адно,
што не залежыць ад волі і ўзросту,
што неспакойліва ўзнікла даўно.

Тая ж туга па нязбытым і светлым,
той жа адчай у адной і другой
перад налётам часіны няветлай-
перад халоднаю белай зімой.

Тая ж і вера скрозь боль і мароку,
вера, з якою прасветлена знаць:

восень паўторыцца зноўку і зноўку,
долі таксама канца не відаць.

Дождж - неад'емны спадарожнік восені, “падумае, падумае - і зноўку заімжыць”, а журбу паэта нічым не заглушыць. Хаця і ў гэтай атмасфернай з'яве ёсць уласная прыгажосць: “Да чаго ж выдатны дождж, асабліва ў лістападзе!” .

Як у фальклорных першаўзорах ці класічнай еўрапейскай паэзіі, апісанні прыроды адпавядаюць стану душы аўтаркі. І позні вечар, і вецер, і дождж, што зябка сцякае кроплямі па шклу, рыпенне нясцямнае варот, цурчэнне вады, крыкі гусей, шэры захаладзелы ранак, саслабелая на поплаве трава, увесь асенні прасцяг нагадваюць аб вечным кругавароце: “тут востра думаеш аб смерці і як нідзе больш - аб жыцці”. У такі ж горкі дзень назаўсёды адышла мама:

Ужо ні напісаць, ні пазваніць,
якой бы цяжкай не была патрэба...
Пара, напэўна, і душу змірыць-
напэўна, звыкнуцца са стратай трэба.

Ды іншы дзень бывае - хоць крычы,
нібыта з нейкай зацяжнай хваробы,
нібы душу распялі на крыжы,-
такая абуджаецца шкадоба,

што ні сустрэць, ані здаля пачуць,
што і ў пакуце невыноснай самай
ні крыкнуць, ані выдыхам шапнуць:
“Мама...”

Без мамы так цяжка на свеце, але дарэмна яна марыць знайсці родную душу. Бо ўсё праходзіць, усё мінае. Нават “печ не вытрымала часу, паслабела, трэшчыну дала”, бо ні разу пасля маці не была цёплай - паміж агнём і печчу страчана ранейшая сувязь. Знікае рэчыўны свет: поплавам становіцца агарод, бо жоўтае нашэсце дзьмухаўцоў паглынае ўсе шумы чэрвеньскага дня; мама гарнулася да зямлі душой, але цяпер буйная стыхія перамагае - трава забівае ўсё, нават цэментаваную сцежку, зляя людзі ссеклі арэшыну, якую яна пасадзіла на радасць дзецям і ўнукам, бура зваліла ейную ліпу. Навакольная немата плаўна перацякае ў сэрца паэтэсы, бо яна ўжо не пабачыць ніколі маміны сляды (аб гэтым марыў перад смерцю А.Талстой) - “дзе сустрэць сваю маму безнадзейна хачу”:

Прызнацца з позняю журбою:
які не запусцелы кут,
ды адчуваць сябе дачкою
яшчэ магу я толькі тут.

Спасцігаючы сусвет сэрцам, душою, С.Шах прыходзіць да сутнасці філасофіі жыцця, якое непарыўнае і несмяротнае, бо існуе вечно, і ўсё паўторыцца пад гэтакім гаротным небам:

Мама паўтараецца ўва мне-
рысы, звычкі, нават ціхі голас.

І яны з гадамі ўсё паўней
праяўляюцца ў душы раз-пораз.

Смех яе дарэшты стаў маім,
і мая хада-яе калісьці.
Як яна, я позіркам жывым
галублю траву, аблокі, лісце.

Як і ёй, мне мілы гэты свет,-
колькі пражыла, а ўсё дзіўлюся...
Пройдзе час – і я за ёю ўслед
у дачцэ аднойчы паўтаруся.

Дачушцы будзе прысвечаны цэлы цыкл вершаў, у якіх паэтэса, любуючыся сваёй крывінкай, трывожыцца, што нейкі цяжар ужо гняце яе юныя плечы; хвалюецца, ці будзе яе доля шчаслівай, просіць гора, якое, магчыма, выпадзе ёй на долю, перайсці на ўласныя плечы: “Горачка, на мне спыніся, хай дачка цябе не знае!”. Як гэта па-мацярынску, па-народнаму, шчыра. І верыцца, бо тут спалучыліся, натуральна і пераканаўча, і мацярынскае, і паэтычнае бачанне свету. Усё пад сілу маці. Таму С.Шах гатова аддаць дачцэ свае леты, свае крылы, дзеля шчасця адзінай яна гатова і смерць прытуліць. Яна моліцца Усявышняму асвятліць дачушчын лёс, затуліць і абараніць яе.

Нягледзячы на ўсе штодзённыя мітрэнгі, паэтэса славіць жыццё ва ўсіх яго праявах. Яна дзякуе нават хваробе, бо пасля яе адкрываюцца новыя высі, а адкрытыя вышыні напайняюцца лагодай. І нічога, што Віша, Вішанька-рака дзяцінства- ужо не такая, як у гады маленства. Або, што на зямлі пануе зіма, якая нагадвае турму, бо:

і стогне, і свішча, і вые,
і рве ўвесь нябачны абшар,
і космы шпурае сівыя
ў нічым не прыкрыты мой твар.

Усё роўна захлісне свет птушыны гвалт, які разнясе на друзачкі зіму; яблыні і вішні здзівяць зямлю ўсцешным кветам, а потым зацвітуць каштаны, ліпы, і ўсё паўторыцца ў сусвеце. Вось чаму пад рукой С.Шах паэтызуюцца самыя простыя і звычайныя рэчы і з’явы- ад звычайнага дзьмухаўца да лагоды высокай нябёс. Яна нават сама здзіўляецца, што ўвесь час здольная заўважаць навакольную прыгажосць: “...вось стаю, дрыжу ад захаплення між зямных разгорнутых акрас...Ну няўжо такое прасвятленне ў вачах маіх-у першы раз?”. Паэт адрозніваецца ад усіх людзей менавіта тым, што захоўвае дзіцячую непасрэднасць успрымання рэчаіснасці, а ў ягонае сэрца “мкнуць вясёлкі”. Соф’я Шах валодае дасканалым падобным светабачаннем, што і дазваляе ёй зрабіць уласную творчасць метафарычнай, асацыятыўнай, шматколернай. А таму, звяртаючыся да звыклых і традыцыйных, здавалася б, тэм, яна стварае ўласны сусвет, - чысты, лагодны, спагадлівы, прыгожы, дзе жывуць прыгожыя, чыстыя людзі, шмат у чым падобныя на аўтарку.

Але нельга ўявіць Соф’ю Мікалаеўну звычайным салавейкам, што шчабеча, узнёсла і прыгожа, звыклых для роднай паэзіі мелодыі. Аб гэтым сведчыць і яе пастаянная ўвага да класічных формаў паэзіі, у прыватнасці,

санета, і яго разнавіднасцей - вянка і вянка вянкаў санетаў, надзвычайна складанай паэтычнай канструкцыі; цыклу пятнаццаці вянкаў санетаў, кожны з якіх, у сваю чаргу, складаецца з пятнаццаці санетаў. Кожны наступны санет пачынаецца заключным радком папярэдняга, апошні, пятнаццаты, санет утвараецца з першых радкоў усіх папярэдніх. Пятнаццаты ж вянок складзены з першых радкоў усіх папярэдніх.

Нават простае ўзнаўленне кампазіцыйнай адметнасці гэтага ўтварэння сведчыць аб яго складанасці, а тут яшчэ дзейнічаюць законы абмежавання, што патрабуе ад паэта выключнага майстэрства. С.Шах з'яўляецца бясспрэчным лідэрам ва ўсёй беларускай паэзіі ў гэтай сферы. Яна аўтар сямі кніг вянкаў вянкаў санетаў.

Першы вянок вянкаў санетаў “Адухаўленне” выйшаў ў 2000 годзе ў выдавецтве “Беларускі кнігазбор” з невялікай, але дасканалай прадмовай аднаго з лепшых рускамоўных паэтаў Беларусі Ізяслава Катлярова, які літаральна некалькімі радкамі ўзнавіў гісторыю класічнага санета, падкрэсліў адметнасці (сэнсавыя і кампазіцыйныя) вянка вянкаў санетаў, згадаў, якую ролю адыграла гэтая класічная, адна з найбольш дасканалых форм у еўрапейскай паэзіі і творчасці Соф’і Шах. Гэтаму спрыяў, несумненна, і той факт, што Ізяслаў Катляроў сам адзін з прыхільнікаў гэтага паэтычнага жанру, і ён, як ніхто іншы, заглянуў у творчую лабараторыю паэтэсы. На самым пачатку прадмовы з яркай назвай “Санет-яе стыхія” ён сцвярджае: “Каб растлумачыць сэнс майго прадмоўнага слова, адразу ж раскрыю шанойным чытачам асабісты сакрэт Соф’і Шах: вы маеце гонар чытаць толькі першы з пяці ўжо напісаных ёю вянкаў вянкаў санетаў. Яшчэ чатыры, напісаныя пазней і, на маю думку, больш дасканалыя, яшчэ прыйдуць да чытача. Акрамя таго, Соф’я Шах мае ў рукапісах 136 вянкаў санетаў. Думаю, што гэта больш, чым ёсць на сённяшні дзень ва ўсёй беларускай паэзіі”. Тут дарэчы ўдакладніць, што зараз на яе творчым рахунку ўжо 192 вянкi санетаў.

І сапраўды, у трэцім тысячагоддзі наша зямлячка выдала наступныя вянкi вянкаў санетаў: “Прысвячэнне” (2001), “Прызначэнне” (2002), “Увасабленне”(2003), “Спасціжэнне”(2004), “Азарычы”(2007). Беларуская крытыка, на жаль, не здолела як след іх прачытаць, і, як вынік, ацаніць належным чынам. Наогул, у сусветнай традыцыі да санетнай формы заўсёды былі даволі насцярожаныя адносіны. Яе на працягу амаль васьмі стагоддзяў то сусветна ўсхвалялі, то гэтак жа дружна спрабавалі пазбавіць права на паэтычнае жыццё. (І.Катляроў). Не баючыся перахваліць, трэба сказаць, што С.Шах працягвае лепшыя класічныя традыцыі на новым этапе мастацкага асэнсавання рэчаіснасці. Яна з поўным правам стаіць ў шэразе, які пачынаецца з Шэкспіра, Петраркі, Дантэ, Мільтана, Бальмонта, Блока, Купалы, Багдановіча. Па сутнасці, форма адзінкавага санета яе ўжо амаль не цікавіць, бо кожны канкрэтны твор-гэта часцінка агульнай панарамнай карціны Сусвету і пачуццяў, выкліканых ягоным успрыняццем і адлюстраваннем. І гэта не проста тыражыраванне, умелае і дасканалае, знойдзенага плённага мастацкага прыёму, як тое здаецца некаторым не вельмі назіральным і зычлівым крытыкам, а ўнутраная неабходнасць,-- па словах І.Катлярова, дзіўная, вартая здзіўлення асаблівасць творчасці, якая патрабуе глыбокага, вольнага паэтычнага дыхання і бездакорнага майстэрства, бо кожны вянок чытаецца, як санетная паэма, а кожны вянок вянкаў - як санетная аповесць.

Соф'я Шах смела і таленавіта эксперыментуе. Даказаўшы, што класічныя вянкi санетаў - яе родная стыхія, паэтка мае на гэта права. І якіх толькі вянкаў санетаў у яе няма! Змешаныя шэкспіраўскія катрэны і класічныя тэрцэты; безгаловыя - без аднаго катрэна; усечаныя - з адным тэрцэтам; безгалова-усечаныя; перавернутыя - катрэны і тэрцэты памянліся месцамі; зблытаныя - катрэны чаргуюцца з тэрцэтамі. А яшчэ вянкi, у якіх санеты складаюцца з двух пяцірадкоўяў і аднаго чатырохрадкоўя. Пры гэтым паэтка дазваляе сабе карыстацца не толькі традыцыйным пяці або шасцістопным ямбама, але і іншымі вершаванымі памерамі (І.Катляроў).

Соф'і Шах, бяспрэчна, належыць прыярытэт у дадзенай санетнай форме-разнавіднасці, яна ідзе па цаліку, шмат эксперыментуе, спрабуючы (часцей за ўсё вельмі паспяхова) спалучыць класічныя каноны і нацыянальную паэтычную традыцыю, паказаць, як беларуская мова апладняе чатырнаццаць класічных радкоў не горш чым англійская, італьянская або руская. А тыя *няправільнасці*, якія *свядома* (падкрэслена намі) уводзіць паэтэса ў складанейшую форму - гэта сведчанне таго, што мы маем справу з жывым, поўным водару і птушынага шчэбету бярозавым гаем ці сасновым борам, а не выключна правільным, чопарным, разбітым на клетачкі англійскім паркам, дзе, нягледзячы на ўсю яго правільнасць, крыху нуднавата і сумнавата. Наша зямлячка здолела раскрыць сваю трапяткую душу, якая так сумуе па ідэале дабра, прыгажосці, справядлівасці, аб чым гавораць нават загалюкі кніг. Дасканалае, майстэрскае валоданне словам дазволіла ёй апошнюю з іх ператварыць ва ўрачыстую паэму-гімн роднай зямлі, маленькай радзіме, дзе ўсе вытокі і крыніцы ("Азарычы").

Творчая натура паэтэсы ўвесь час шукае выйсця. Невыпадкова толькі зусім нядаўна прыхільнікі яе таленту даведліся аб тым, што яна таленавіта мастак са сваім выразна-адметным светабачаннем. Соф'я Мікалаеўна праілюстравала шэраг сваіх кніг, нядаўна адбылася вялікая выстава яе карцін ў Светлагорскай карціннай галерэі "Традыцыя" імя Германа Пранішнікава..

Адметнасць душы і таленту Соф'і Мікалаеўны Шах асабліва яскрава раскрылася ў сумесных з Ізяславам Катляровым кнігах "Дыялог-Диалог" (частка I, 2007; частка II, 2008). Падобна таму як Г.Ахматава з М.Гумілёвым, З.Гіпіус з Дз.Меражкоўскім, Ізяслаў Катляроў і Соф'я Шах - муж і жонка. Вядома з гісторыі літаратуры, што згаданыя вышэй сужэнствы, як і больш маладзейшыя А.Рублеўская і В.Шніп, пакінулі творы, прысвечаныя адзін аднаму.

Але падобных кніг, якія ўяўляюцца адзіным летапісам-араторыяй, да гэтага часу не было ў гісторыі еўрапейскага прыгожага пісьменства. Аб гэтым гаворыцца і ў анатацыі: "Поэтический диалог, который ведут известные и за пределами Беларуси Изяслав Котляров и Софья Шах на страницах первой части необычной даже по замыслу книги, воплотил то время, когда они житейски непросто шли навстречу друг другу. Но в книге не только стихи о любви двух близких душ. Это диалог о том, что объединяет и роднит их, об осознании поэзии во всем и себя в поэзии, о мгновении вечности и вечности мгновения".

Араторыя кахання такіх непадобных, але такіх блізкіх душэўна людзей, -- рэальная і віртуальна-паэтычная, унікальная з'ява ў духоўным жыцці грамадства новага тысячагоддзя, новае слова ў прыгожым

пісьменстве XX стагоддзя. Ніхто да гэтага часу не здолеў так прыгожа, узнёсла і ў той жа час філасофскі сказаць аб сіле і велічы самага магутнага пачуцця, якое дзве асобы, нібы два крылы, узнімаюць у нябёсы. І ён і яна, і паэт і паэтэса, і мужчына і жанчына ўсхваляюць той светлы зімовы дзень, які стаўся пачаткам новага бытавання. Вось якім ён запомніўся Ізяславу Катлярову:

Всё больше прошлого у нас...
Вновь обниму тебя за плечи
и твой послушаю рассказ
о нашей самой первой встрече.
Как удивлённо снег мерцал
и белым делал голубое,
когда тебе он обещал
ещё не понятное мною.
А телефонные звонки
ещё случайными казались,
а от руки и до руки
такие дали простирались!
Как снег то вспыхивал, то гас,
как в трубку ты стихи читала...
Всё больше прошлого у нас -
всё меньше будущего стало.

А такім яго ўбачыла Соф'я Шах:

Той лютаўскі звычайны дзень
з працягам самым нечаканым,
той лютаўскі кароткі дзень
пяшчотнай памяці адданы.
Той дзень здзівіць мяне рашыў,
баль распачаў самазабыўны:
зямля і неба, даль і шыр
у круг сышліся непарыўны.
Ах, як раскошна падаў снег,
з якім таемным прадчуваннем,
нібыта спавядаўся мне
у несканчоным спадзяванні.
Як далікатна слаўся ён
наканаванай чысцінёю...
Яму тады быў цуд відзён,
які адбыцца меў са мною.

Зіма і асабліва люты,-- месяц, у якім нарадзіўся Ізяслаў Рыгоравіч, уяўляецца ім пачаткам вясны, калі “стучат об асфальт не зимние вовсе капли, от мороза становится тепло и, наконец то, светло и чисто, и белым-бело; февраль родной, ты, правда, майский”; “люты – месяц прасвятлення”.

Уражваюць адносіны закаханых адзін да аднаго, складваецца ўражанне, што яны зусім не нашы сучаснікі, бо забыліся пра мітусню шэрага дня, а жывуць у эпоху рыцараў і чароўных дам, якім трубадуры складваюць серэнады. Кожны з іх удзячны лёсу, Богу, людзям за гэты нечаканы падарунак, за таямнічую і вечную сустрэчу. Яны бласлаўляюць яго вялікасць выпадак, што злучыў іх; назаўсёды ў памяці засталіся першыя позіркы, званкі тэлефонныя, сумесныя тужліва-радасныя прагулкі па родным і бліжкім горадзе. Таму не выпадкова адчуваецца ў паасобных

творах такая ўзнёсласць і малітоўнасць. Як у “Ответной молитве”

І.Катлярова:

Господи, ты слышишь ли её-
лучшее создание своё?
Вот она опять заговорила
так, что тело в душу превратила.
Все слова молитвенно простые,
только слёзы у неё святые.
Помоги ей, Господи, в судьбе,
хоть она не просит о себе.
Помоги и нам, хотя бы в малом,
чтобы ей немного легче стало.
Ты прости, что я Тебе грублю.
Я её и грешную люблю.
Ты прости, что я её, святую,
и к тебе, наверное, ревную.
Мы живём и в мерзости, и в зле,
думаем о бульбе и о хлебе...
Но не разлучай нас на земле,
а потом, пожалуйста, и в небе...
Помоги ей, Господи, сейчас,-
женщине, молящейся за нас.

Не менш трывожна і натхнёна гучыць просьба Соф’і Шах:

Ўсё адзінае, ўсё непаўторнае:
і дачка, і каханы, і край.
Хай жа іх абміне сіла чорная!
Хай жа, Госпадзі, Праведны, хай!
Толькі сувязь у гэтам зваротная,
і яе не заменіш нічым:
дай мне сілу а хоць бы й гаротную, –
я ж патрэбная, Госпадзі, ім!
Я ж пра іх што ні дзень адухоўлена
Усявышні кранаю Твой слых.
Я ж імкнуся да іх неспатолена,
і ўвесь лёс мой – таксама для іх.
Раз мяне надзяліў гэтай міласцю –
даў мне блізкіх людзей, кут зямлі,
дык ужо ж і найдоўгай магчымасцю
ім апораю быць надзялі...

Шмат увагі паэты надаюць форме твораў, нават культывуюць акраверш і акростіх. Невыпадкова нават такі філосаф, якім ёсць у паэзіі разумення мастацтва Ізяслаў Катляроў, выбірае выключныя эпіграфы да вершаў, прысвечаных сваёй абранніцы: “Как Бог меня любит, что дал её мне” (В.В.Розанов), “Влюблённые, они летят над нами естественней, чем ходим по земле” (Изяслав Котляров). Пачуццё не зможа да канца пераадолець разумовую аснову аднаго з лепшых рускамоўных паэтаў Беларусі, але яно значна ўзмацніла яе, у выніку чаго з’явіліся адметныя афарызмы, у якіх арганічна спаяны сэрца і розум: “Всё больше прошлого у нас- всё меньше будущего стало”, “Да родился ль я когда, жил ли я на **этом** свете!?”; “Не как любить, а как сказать, теперь всего дороже”; “Я не знал, что сильнее любви сумасшедшая жалость бывает”, “лучше быть

необходимой, чем нуждаться, знаешь ты”; “для неба - слишком я земной, а для земли - небесный”.

Самае страшнае для закаханых паэтаў - страціць сябе, сваё кахане, роднасць душ. А болей нічога, у тым ліку і старасць, не перашкода, бо “душа юначай застаецца”, а “ва ўладзе маладога пачуцця я старасці і Вашай не прыкмечу”.

Таму С. Шах усклікае:

Я тады не проста Вас любіць
я Вас кахаць самазабыўна буду.

“Поэтический диалог Изыслава Котлярова и Софьи Шах на страницах второй части необычный даже по замыслу книги воплощает время, когда они уже житейски обрели общую судьбу. А это- поэзия, живопись и музыка их жизни, взволнованный диалог двух влюблённых душ о сегодняшнем и вечном”, - так узнёсла гаворыцца ў анатацыі.

Ізяслаў Катляроў стварае шэдэўр любоўнай лірыкі, дзе, па-майстэрску абыгрываючы імя адзінай, называе яе Сафійскім саборам, а сябе яе “прихожанином”. Паэты не стаміліся шукаць новых слоў і вобразаў для перадачы свайго пачуцця: “Ты вся теперь из нежности счастливой, и я как будто - тоже из неё...”; “...а я дышу не в свой извечный страх, а в синеву небесную и в слово”; “Не улетай, когда расправишь крылья, - туда, где нет и не было меня”; “В твоей - начало нежности моей, но и твоя - в моей берёт начало”; “За нас двоих живи на этом свете, за нас двоих тогда не умирай”; “ I можна ўжо не адчуваць мяжы і вечна жыць, калі Вы побач”. Падобныя радкі ўпрыгожаць анталогію любоўнай лірыкі самага вышталцонага ўзроўню. Хаця і словы не заўсёды здольныя перадаць сілу і веліч пачуцця:

Не хачу ніякіх словаў
дарэмна траціць, –
хоць скажы я сто разоў,
як нам шчасціць,
словы не, не дасягнуць
таго прызнання,
якое можаце пачуць
ў маім жыханні.
Словы дзіўныя – і ўсё ж
бы нешта засціць:
“Мысль изречённая есть ложь”, –
няпраўда, значыць.
Я ж хлусіць вам не хачу
і гэтакім чынам, –
і калі маўчу – маўчу
самазабыўна.
У маўчання у майго
такая спеўнасць,
што і слова для яго –
проста беднасць.

З гэтым згодны і Ізяслаў Катляроў:

Да, ты права - я не о том,
что рвётся чаще там, где тонко...
Да, жить нельзя одним умом,
одним умом - и только.

Не философствуй, а живи,
не заменяй словами дело -
пойми, что даже “се ля ви”
векам собою надоело.
Я тоже разлюбил слова,
но полюбил я их значенья.
Вот в душу смотрит синева.
Вот в речке струй переплетенья.
Блик, словно отблеск от свечи,
дрожит на ветке за паромом...
Дай плечи, губы - и молчи,
иначе всё испортишь словом.

Таму заканамерна, што Соф’я Шах завяршае сваю паэтычную кантату перыфразай славутага выслоўя А.Пушкіна “мой верный друг, мой друг бесценный”: “О, сябра мой найлепшы, сябра верны”, а Ізяслаў Катляроў - проста і афарыстычна: “Любимая... и оставайся ею,- теперь уже молчаньем повторю”.

Цяплей у свеце становіцца ад такіх людзей.